

Příčinnostní (kauzalitní) věty

Keywords: causality clauses, causality conjunctions, adverbial subordinate clauses

Klíčová slova: příčinnostní věty, příčinnostní spojky, příslovecně vedlejší věty

Abstract

The paper deals with a classification of causality adverbial subordinate clauses according to the hypotactic causality conjunctions: causal (*protože, poněvadž, jelikož, ježto*), final (*aby*), conditional (*jestliže, kdyby, -li, pakli, jestli, pakliže*), concessive (*ač, ačkoli, přestože, třebaže, jakkoli, i když, i kdyby, byť*), and effect (*že, aby, až, takže*). Further on, the author classifies clauses with the conjunctions *že, aby* that gain a causality meaning in cooperation with the expressions in the head clause (*proto; tak; díky tomu; z toho důvodu; kvůli tomu; za účelem toho; v případě; za předpokladu; i přes to; vzdor tomu* etc.). Some temporal conjunctions (*když, pokud, jakmile*) gain the meaning of causality only in the context of the complex sentence. Causality clauses are frequent in scientific texts.

Článek se zabývá klasifikací příslovecných příčinnostních vedlejších vět podle podřadicích příčinnostních spojek: příčinné (*protože, poněvadž, jelikož, ježto*), účelové (*aby*), podmínkové (*jestliže, kdyby, -li, pakli, jestli, pakliže*), přípustkové (*ač, ačkoli, přestože, třebaže, jakkoli, i když, i kdyby, byť*), účinkové (*že, aby, až, takže*). Autor dále klasifikuje příčinnostní věty se spojkami *že, aby*, které získávají příčinnostní význam v kooperaci s výrazy v řídicí větě (*proto; tak; díky tomu; z toho důvodu; kvůli tomu; za účelem toho; v případě; za předpokladu; i přes to; vzdor tomu* atd.). Některé časové spojky nabývají příčinnostní význam až v souvětěném kontextu (*když, pokud, jakmile*). Příčinnostní věty jsou frekventované ve vědeckých textech.

0. Úvodem

Příčinnostní vedlejší věty závisejí na přísudku věty řídicí a jsou, jak známo, po větách místních, časových a způsobových čtvrtým základním druhem příslovecných vedlejších vět. Na rozdíl od uvede-

ných tří druhů vět, jež jsou jen okolnostními (vnějšími) určeními, vyjadřují příčinnostní věty „vnitřní vztahy mezi jevy“ (Svoboda 1954, s. 11; Šmilauer 1966, s. 308), které jsou, viděno filozoficky, jednou z forem objektivního světa (Štěpán 1975, s. 305), vnitřní vztahy znamenají, že jeden jev vyvolává jiný jev.

Na rozdíl od jiných větných členů, které se vyjadřují především nevětně, se příslovecně určení příčinnosti vyjadřuje stejně často nevětně i vedlejší větou, vedlejší věta je primárním vyjádřením příčinnosti (Nebeská 1985, s. 134). Nebudu proto přihlížet k nevětnému vyjadřování příčinnostních vět.¹ Rozhodující pro poznání příčinnostních vět jsou vedle otázek jako *proč, za jakým účelem, za jaké podmínky* apod. podle mého názoru podřadicí spojky, které jsou v souvětí syntakticky aktivní. Jsou to především spojky s příčinnostním významem a dále spojky *že* a *aby*, které získávají příčinnostní význam díky nejruznějším výrazům v řídicí větě.

Celoživotně se problematice souvětěné příčinnosti věnoval v řadě studií K. Svoboda, vztahy mezi příčinou a následkem a mezi důvodem a důsledkem se zabývá i jeho poslední závažná stať (Svoboda 1985), kde je uvedena bibliografie jeho prací.² Knihy o příčinnosti napsali Machová (1972), která ji popsala nejen v souvětí, ale především ve větě jednoduché, Karlík (1995), jenž charakterizuje souvětěnou příčinnost z hlediska komunikačně pragmatického, a Pešek při konfrontaci francouzštiny a češtiny (2011). Popis příčinnostních vět je ve všech českých mluvnicích a v rozsáhlé zahraniční lingvistice, kterou uvádí Karlík, Nekula, Pleskalová (2016). Nejnovější podrobné výklady o příčinnostních větách jsou v knize *Souvětí současné češtiny* (Štěpán 2013, s. 46, 58–70, 77–78). Inspirací byla kniha *Souvětí spisovné češtiny* (Svoboda 1972, s. 146–148, 191–214). V poslední době psal o těchto větách také Štícha (2013, s. 833–851).

¹ Tomu věnoval nedávno pozornost ve studentských projevech Dvořák (2008–2009), který navázal na Svobodu (1976, s. 106).

² Překvapuje, že Rysová (2013) nezná práce tohoto našeho předního syntaktika-bohemisty. Zikánová a kol. (2015) a Rysová (2018) neuvádějí základní Svobodovu knihu z roku 1972. Romanista Pešek (2011) Svobodovy práce cituje.

Cílem příspěvku je zabývat se především jednotlivými druhy příčinnostních vět, tj. větami příčinnými a důvodovými, účelovými, podmínkovými, přípustkovými a účinkovými (1). Dále si všimnu frekvence těchto příčinnostních vět ve vědeckých textech a budu tuto frekvenci interpretovat (2). Navazuji na školské výklady o příčinnosti, prohlubuji je o nové vědecké poznatky a systematizuji je.³

1. Příčinnostní věty

Příčinné⁴ a důvodové věty jsou uvozeny základní spojkou *protože*, *poněvadž* je mírně knižní, *jelikož* bývala zcela knižní, ale v poslední době dochází k jejímu přehodnocování, *ježto* archaická; tyto spojky vyjadřují příčinu a důvod. Nejnověji se jimi zabýval i na základě zahraniční literatury článek O. Kleina (2009). Příčina je fyzický jev, který bezprostředně vyvolává jiný fyzický jev, srov. *Zvednutá kniha má energii, protože na ni působí energie, která ji táhne dolů*. Mnohem častěji ovšem nemáme na mysli vztah mezi jevy objektivní skutečnosti samé, nýbrž způsob, jak člověk tento vztah chápe; jde už o důvod (motivaci), kterým se vysvětluje jistá činnost, nebo chování lidí, srov. *Předchozí noc nebyl doma, protože jel domů k matce*. Při jazykovém vyjádření se uvedený rozdíl mezi příčinou a důvodem neprojevuje, proto pro zjednodušení v obou případech uvažují o příčině, o větách příčinných. O důvod u ve smyslu argumentačním, kdy mluvčí zdůvodňuje nějakou svou domněnku, uvažují v souvětí *Na tribunu pod střechem se asi nedostaneme, protože je hřiště oplocené*, kde domněnku v řídicí větě vyjadřuje slovo *asi*. Příčina a důvod se nevyjadřují jen uvedenými podřadivými spojkami, ale také

³ Příčinnostní věty, jež popisují, jsou – není-li uvedeno jinak – z elektronického korpusu psaných textů SYN, který je veřejně přístupný v Českém národním korpusu na adrese: www.korpus.cz. Tam je možno zjistit jejich autory a vyhledávat další doklady.

⁴ Příčinné (kauzální) věty jsou jen jedním z druhů příčinnostních (kauzalitních) vět.

hlavními větami příčinnými a důvodovými se spojkami *s neboť*, *vždyť*, *totiž*.⁵

Příčinná spojka *protože* může mít i dvouslovnou variantu s příslovcem *proto* v řídicí větě a se spojkou *že* ve větě vedlejší, je-li ve větě řídicí ještě omezující nebo zdůrazňující výraz (např. *jen*), srov. *Zmínil jsem se o tom jen proto, že si to Amos přál*. Vedle příčinných spojek se příčinné věty vyjadřují i nejrůznějšími primárními a sekundárními předložkami se zájmenem *to* v řídicí větě a spojkou *že* v příčinné větě, srov. *Noha mě bolí jen od toho, že se na ni dívám. – Zemřel na to, že měl kameny v žlučníku a pak něco s játry. – Žije díky tomu, že zapomíná. – Tento konfliktní stav nevznikl následkem toho, že Jelcin rozešel parlament*. Ve větě řídicí bývá se zájmenem *ten* i multiverbizační jednotka,⁶ ve větě příčinné *že*, srov. *Chtělo se mi rvát z toho důvodu, že Nad'a už tu není*.

Spojka *že* může v mluvené řeči sama vyjadřovat příčinu, srov. *Jsem na tebe pyšná, žes (→ protože jsi) jí to tak pěkně řekla*.

Účelové věty jsou uvozeny spojkou *aby* a vyjadřují záměrnou činnost podmětu věty řídicí, srov. *Napřáhl roztřesenou ruku, aby je srdečně přivítal*. V knize se účelem zabýval polský lingvista Grochowski (1980). Účelová věta bývá zpravidla chápána jako děj, který byl způsoben něčí vůlí; účelová věta děj jen označuje, jeho realizaci však neoznamuje, a proto je amodální. Na rozdíl od toho mohu uvažovat o účelnosti tehdy, jestliže děje vyplývají z přírodních dějů a jestliže tedy nevyjadřují záměrnou činnost, jsou neuvědomělé, srov. *Podřízení vlci mají ocas svěšený, aby ukázali submisivitu*.

Při zdůraznění účelové věty bývá ve větě řídicí příslovce *proto*, srov. *Děláš to jen proto, abys něco dělal*. Účelová věta je vedle spojky *aby* ve vedlejší větě vyjádřena primárními a sekundárními předložkami se zájmenem *to* ve větě řídicí, srov. *Vězení jsou dobrá jen k tomu*,

⁵ Příčinu z druhé strany vyjadřují hlavní věty následkové a důsledkové (Svoboda 1984, pozn. 6 na s. 293) se spojkami *proto*, *tedy*, *tudíž*, *a proto*, *a tedy*, *a tak*.

⁶ Multiverbizační jednotka je víceslovná jednotka, která vzniká na pozadí jednoho slova: *z toho důvodu* ← *proto*. O termínu „multiverbizační“ psal Jedlička (1969).

aby se zdálo, že soudy a policie účinně působí. – Je to otrava, když musí David večer z domu jen kvůli tomu, aby nabral krev. – Nemá vůbec cenu bilancovat za účelem toho, aby to bylo lepší, protože mnohé prostě neovlivníme. Ve větě řídicí bývá se zájmenem *ten* i multiverbizační jednotka, srov. *Peníze jsou obvykle ukládány za tím účelem* (← proto), *aby v budoucnu zajistili finanční nezávislost.*

P o d m í n k o v é v ě t y jsou uvozeny základními spojkami *jestliže, kdyby*, spojky *-li* a *pakli* jsou knižní, *jestli* hovorové, v poslední době se obnovuje v užívání knižní spojka *pakliže*. Podmínkovými větami se zabýval knižně český rusista Kubík (1967). Podmínkovou spojkou mohou být i spojky, které jinak mívají také jiný význam, např. *když, pokud*. Hlavním rysem podmínkových vět je, že vyjadřují děj amodálně, což znamená, že větou podmínkovou jako uvažovaným předpokladem děje věty řídicí se vyjadřuje děj (stav), aniž se uvádí do vztahu ke skutečnosti. Tím se liší od vět příčinných, které jsou modální, protože oznamují děj. Podmínkovou větu nevztahujeme ke skutečnosti někdy proto, že nevíme, zda děj je reálný, jindy proto, že chceme vztah vyjádřit jako obecně platný, srov. *Jestliže se nám dostane odpovědi na náš inzerát, ověřím si to ostatně velmi jednoduchou zkouškou.* Podmínka nereálná je v souvětí *Kdyby bylo všechno v bezvadném pořádku, risknul bych to.*

U podmínkových spojek bývá v řídicí větě při zdůraznění vedlejší věty příslovce *tehdy*, srov. *Máte pravomoc zastavit elektrárnu jen tehdy, jestliže jste výkonným ředitelem, pane Parksi. – Zpravidla v tom bytě bydlel a mizel jen tehdy, když Josefina Papetová čekala hosty.* Podmínková věta je vedle spojky *že*, která uvozuje vedlejší větu, vyjádřena ve větě řídicí sekundární předložkou a genitivem zájmena *to*, srov. *V případě toho, že by se pojišťovna dostala do potíží, může ministerstvo financí rozhodnout o dalším použití těchto prostředků.* Dále se tato věta vyjadřuje i multiverbizační jednotkou, srov. *Rozhodující je ta skutečnost, pracovní poměr vzniká volbou v tom případě, že zvolený dosud nebyl v pracovním poměru k tomu zaměstnavateli.* Multiverbizační jednotka bývá v řídicí větě i u podmínkových spojek, srov. *Tuto*

daň není povinen platit v tom případě (← tehdy), *jestliže daňová povinnost vznikla již držiteli vozidla.*

P ř í p u s t k o v é v ě t y vyjadřují děj, který je v rozporu s dějem věty řídicí. Jsou uvozeny jednoznačnými spojkami *ač, ačkoli(v), přestože, třebaže, třeba(s)*, knižní *jakkoli(v)*, dále *i když (ani když), i kdyby (ani kdyby)*, knižní a zastaralé *ačli*, knižní až archaické *byť (i)*. Liší se od příčinných vět, které jsou oznamovací, a podmínkových vět, jež jsou amodální, v tom, že přípustkové věty jsou buď oznamovací, nebo amodální, nebo jsou modálně dvojznačné, což se projevuje i v inventáři spojek.

Přípustkové věty o z n a m o v a c í jsou uvozeny spojkami *ač, ačkoli(v), přestože, třebaže* a je možné je převést na věty příčinné, přičemž hlavní věta kladná se změní na zápornou a obráceně věta záporná na kladnou; tím se ovšem zruší rozpor mezi fakty obou vět, srov. *Ačkoli jsme na tom v rodině nebyli špatně, máma odmítala mě módně strojit* → *Protože jsme na tom v rodině nebyli špatně, máma neodmítala mě módně strojit.* Přípustkovou větu je možno ještě srovnat se souvětím, v němž hlavní věty jsou v poměru odporovacím, srov. *Nebyli jsme na tom špatně, ale máma mě odmítala módně strojit.*

Přípustkové věty a m o d á l n í jsou uvozeny spojkami *i kdyby, ani kdyby*. Výslovně nevyprávějí o ději, který by byl oznamovací, srov. *I kdyby přišel pozdě, počkají na něj.*

Nejčastěji jsou přípustkové věty uvozeny spojkou *i když* a jsou m o d á l n ě d v o j z n a č n é. Jestliže věta vyjadřuje děj jen jako myšlený, je věta amodální a spojkou *i když* nelze nahradit spojkou *ačkoli*, která má oznamovací modálnost, srov. *I když oheň zvládneme, pořádně zamává se systémy.* Jindy je věta s *i když* modální, vyjadřuje oznámení a je možno ji nahradit spojkou *ačkoli*, srov. *I když byl již středního věku, tedy žádný zajíc, stále byl svobodný.* Modálně dvojznačná je také spojka *byť, byť i*.

Přípustkové věty bývají uvozeny i spojkou *že*, a to v součinnosti s primárními a sekundárními předložkami a zájmenem *to* ve větě řídicí, srov. *I přes to, že jsme začali poslední, byli jsme z baráku hotovi první. – Ale tohle mě jen tak napadlo, navzdory tomu, že žádný důvod*

k takovému tvrzení nemám. – Také sklep je barevný, vzdor tomu, že v něm běháme potmě. Ve větě řídicí bývá i multiverbizační jednotka, srov. Prohlubuje stíny dokonce i za tu cenu, že se tím někdy dostává na samu hranici dobrého stylu.

Účinkové věty. Starší české mluvnice považovaly tyto věty za druh vět způsobových. Účinková věta však vyjadřuje vnitřní vztah mezi jevy, totiž „účinek nějakého způsobu děje nebo míry děje, resp. vlastností naznačené ve větě řídicí, ne však sám způsob, není tedy druhem věty způsobové.“ (Svoboda 1972, s. 157) Na toto Svobodovo pojetí vět účinkových jako příčinnostních navázala většina současných českých mluvnic.

Účinkové věty jsou uvozeny spojkami *že, aby, až a takže*. Měrově účinkové věty vyjadřují účinek vysoké nebo nízké míry děje, který je vyjádřen ve větě řídicí, srov. *Probírali tu příhodu tak* (→ tolik) *podrobně, že se oba vzrušili. – Tyhle věci vás musí stát hrozně času, že tady nikdy nejste na první hodinu. – Alespoň mohli být tak chytří, aby do svých sebejistých prohlášení vnesli trochu pochybností. – Přitiskl ji k sobě tak silně, až vykřikla. – Strašně lilo, takže ani zvonkohra nebyla tak uklidňující jako jindy.* Méně časté jsou způsobově účinkové věty, které vyjadřují účinek nějakého způsobu děje, srov. *[p]ouhý lipový list je tvarován tak* (→ takovým způsobem), *že v miniatuře odráží stavbu a tvar celé koruny budoucího stromu.* (V. Körner) – *Ale přijed' raději* (→ tak, takovým způsobem), *aby tě nikdo neviděl.* Účinkové, věty je třeba je lišit od vět důsledkových, u nichž předcházející věta nevyjadřuje míru, srov. *Paní Irena určitě nebude ještě vzhůru, takže* (→ a proto) *nám nechá volné pole.*

Konečně je třeba zmínit věty, v nichž některé další spojky než *že a aby* samy o sobě nemají příčinnostní významy, takové významy nabývají až v kontextu. Můžeme se o tom přesvědčit tím, že je nahradíme příčinnostními spojkami. Jsou to především věty s časovými spojkami, srov. *Lekla se, když* (→ protože) *ho uviděla. – Když* (→ jestliže) *se člověk dlouho opaluje, zvýrazní to vrásky. – Zůstane u nás týden, pokud* (→ jestliže) *proti tomu nebudete nic namítat. –*

Jakmile (→ jestliže) *se voda vyvaří, odejdeme.* O některých těchto spojkách jsem se už zmínil u vět podmínkových.

2. Frekvence příčinnostních vět ve vědeckých textech

Příčinnostní věty mají důležitou funkci ve vědě. Výzkumem 34 021 příčinnostních vět ve vědeckých textech filozofie, sociologie, politologie, psychologie, estetiky, etiky, pedagogiky, logiky, práva, etnologie, demografie, hudební vědy, literární vědy, lingvistiky, matematiky, fyziky, astronomie a chemie jsem podrobně zjišťoval frekvence jednotlivých druhů příčinnostních vět. Dlouhý seznam současných textů uvedených vědních oborů uvádí Štěpán (2012, s. 91–94).

V tabulce jsou uvedeny nejen podřadicí spojky s jednoznačnými příčinnostními významy (*protože, jestliže, i když* atd.), ale i další podřadicí spojky, které příčinnostního významu nabývají samy až v kontextu (např. podmínkové *když* apod.), nebo ho nabývají v součinnosti s primárními a sekundárními předložkami a se zájmenem *to* v řídicí větě (např. příčinné *díky tomu, že* apod.), nebo v součinnosti s multiverbizační jednotkou v řídicí větě (*z toho důvodu, že*) nebo v součinnosti s příslovci v řídicí větě (příčinné *proto, že, účelové proto, aby, podmínkové tehdy, když* atd.), ale i jinak (podmínkové *v případě, že*). Podrobněji se podřadicími spojkami (částicemi) *že, aby*, které získávají příčinnostní význam díky výrazům v řídicí větě, zabýval Štěpán (2011).

Tabule 1. Seznam druhů příčinnostních vedlejších vět uspořádaný podle klesající frekvence podřadicích spojovacích výrazů

Pořadí	Druh věty	Frekvence	Pořadí	Druh věty	Frekvence
1.	-li	10 657	30.	za to, že	57
2.	protože	3 970	31.	díky tomu, že	54
3.	pokud	3 541	32.	tehdy, pokud	57
4.	jestliže	2 580	33.	pakli(že)	41
5.	i když	2 184	34.	navzdory tomu, že	34
6.	aby (účelové)	2 015	35.	tehdy, kdyby	24

7.	proto, že	1 418	36.	za podmínky, že	21
8.	ačkoli(v)	958	37.	třeba(s)	20
9.	kdyby	899	38.	jestli	19
10.	když (podmínkové)	849	39.	právě tehdy, -li	18
11.	přestože	582	40.	v důsledku toho, že	17
12.	jelikož	410	41.	z toho, že	14
13.	v případě, že	370	42.	když (příčinné)	14
14.	poněvadž	348	43.	kvůli tomu, že	12
15.	byť	318	44.	na to, aby	11
16.	třebaže	311	45.	že (příčinné)	9
17.	proto, aby	299	46.	ani když	9
18.	právě tehdy, když	290	47.	proto, poněvadž	6
19.	tehdy, když	275	48.	ani kdyby	6
20.	jakkoli(v)	262	49.	za tím účelem, aby	5
21.	ač	239	50.	ježto	4
22.	tehdy, -li	225	51.	důvodem toho, že	3
23.	k tomu, aby	159	52.	důsledkem toho, že	2
24.	právě když	149	53.	kvůli tomu, aby	2
25.	tehdy, jestliže	144	54.	z toho důvodu, aby	2
26.	za předpokladu, že	144	55.	pod podmínkou, že	2
27.	i kdyby	119	56.	právě tehdy, jestliže	1
28.	přesto, že	107	57.	vlivem toho, že	1
29.	z toho důvodu, že	86	celkem		34 021

Pokusím se stručně o interpretaci této frekvence.

Mezi deseti nejfrekventovanějšími příčinnostními větami naprosto převažují věty podmínkové (*-li, pokud, jestliže, kdyby, když*). Je to v textech přírodních i společenských věd, vůbec nejčastější jsou v textech z oblasti fyziky, matematiky, dále v logice a lingvistiky. Pod-

mínkové věty dále plní ve vědeckých textech, jež mají složitější myšlenkovou strukturu než jiné texty, často funkci textových orientátorů, které usnadňují recepci textu, srov. *Shrneme-li základní linii této kapitoly, můžeme říci, že všichni autoři ve větší či menší míře opouštěli představu [...]*.

Na druhém místě jsou věty příčinné (*protože, jelikož, poněvadž*), což je dáno výkladem ve vědeckých textech, při němž se vysvětlují společenské a přírodní jevy. Tyto věty vysvětlují a interpretují především sociální jevy v nejrůznějších vědách.

Třetím druhem nejčastějších příčinnostních vět jsou věty přípustkové (*i když, ačkoli*), které hlavně ve společenských vědách vyjadřují rozpornost světa. Jsou jedním z mála gramatických prostředků, jež jsou přímo spojeny s mimojazykovou skutečností (Svoboda 1974, s. 68n.).

Vyšší frekvence účelové věty s *aby* je dána funkcí textového orientátora, srov. *Abychom mohli podat obecnou definici pojmu splňování v L, je nutno zavést interpretaci mimologických konstant v L*.

3. Závěr

Problematika příčinnostních vět je složitá, jak ukazuje dosavadní jazykovědná literatura, která má různá teoretická východiska. Soustředil jsem se zde především na doložené příčinnostní věty, které jsem popsal. V minulosti jsem se zabýval tím, jak obsahová kategorie kauzality je vyjadřována napříč rovinami jazykového systému, a to na rovině souvětňčlenské, větňčlenské i morfologické (Štěpán 1988).

Při klasifikaci příčinnostních vět jsem rozlišil věty příčinné a důvodové, charakterizoval jsem věty podmínkové jako amodální, věty přípustkové jako modální, amodální a modálně dvojznačné, věty účinkové jako měrově účinkové a způsobově účinkové.

Uvedl jsem frekvenci příčinnostních vět ve vědeckých textech, pro které jsou tyto věty příznačné, a tuto frekvenci jsem interpretoval. Nezabýval jsem se frekvencí účinkových vět.

Literatura

- Dvořák K., 2008/2009, *Vyjadřování příčinnostních vztahů pomocí předložek a spojek ve studentských projevech*, „Český jazyk a literatura“ 59, s. 233–236.
- Grochowski M., 1980, *Pojęcie celu – studia semantyczne*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich.
- Jedlička A., 1969, *Univerbizace a multiverbizace v pojmenovacích strukturách*. In V. Barnet, F. Buriánek, M. Drozda, A. Jedlička, J. Porák, M. Romportl, Z. Urban (eds.), *Slavica Pragensia 11*. Praha: Univerzita Karlova, s. 93–101.
- Karlík P., 1995, *Studie o českém souvětí*. Brno: Masarykova univerzita.
- Karlík P., Nekula M., Pleskalová J. (eds.), 2016, *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Klein O., 2009, *Argument vs. vysvětlení: případ souvětí příčinného typu*. „Slovo a slovesnost“ 70, s. 100–112.
- Kubík M., 1967, *Uslovnije konstrukcii i sistema složnogo predloženiija*. Praha.
- Machová S., 1972, *Příčina v syntaxi češtiny*. Praha: Academia.
- Nebeská I., 1985, *Kvantitativní charakteristiky souvětí*. In M. Těšitelová a kol., *Kvantitativní charakteristiky současné češtiny*. Praha: Academia, s. 126–141.
- Pešek O., 2011, *Argumentativní konektory v současné francouzštině a češtině*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích.
- Rysová M., 2013, *Způsoby vyjadřování vztahu příčiny a důsledku v textu – alternativy pro »proto« a »protože«*, „Didaktické studie“ 5 (2), s. 39–54.
- Rysová M., 2018, *Diskurzní konektory v češtině. Od centra k periférii*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky.
- Svoboda K., 1954, *O tzv. větách příčinných a účinkových*. „Naše řeč“ 37, s. 1–14.
- Svoboda K., 1972, *Souvětí spisovné češtiny*. Praha: Universita Karlova.
- Svoboda K., 1974, *Časové rozvrstvení přípustkových spojek v současné spisovné češtině*, „Naše řeč“ 57, s. 67–71.
- Svoboda K., 1976, *Stylizační výcvik ve spisovné češtině a rozvoj myšlení II*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství (učební text).
- Svoboda K., 1984, *Záměrová modálnost a syntaktická stavba souvětí*. „Slovo a slovesnost“ 45, s. 289–296.
- Svoboda K., 1985, *Důvod a příčina*, „Slovo a slovesnost“ 46, s. 275–283.
- Šmilauer V., 1966, *Novočeská skladba*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.
- Štěpán J., 1975, *K pojetí kauzality, zvláště v jazyce*, „Slovo a slovesnost“ 36, s. 305–310.
- Štěpán J., 1988, *Systémový a odrazový charakter kategorie kauzality v současné češtině*. „Slavia“ 57, s. 190–201.
- Štěpán J., 2011, *Příčinnostní vedlejší věty zájmenně-částicové*. „Korpus – gramatika – axiologie“ 4, s. 46–56.

- Štěpán J., 2012, *Příčinnostní vedlejší věty z hlediska kvantitativního (na materiálu vědeckých textů)*, „Jazykovědné aktuality“ 49, s. 79–94.
- Štěpán J., 2013, *Souvětí současné češtiny*. Liberec: Technická univerzita v Liberci [online: <https://sites.google.com/site/mluvnicecestiny/publikacni-vystupy>].
- Štícha F., 2013, *Gramatika souvětí*. In F. Štícha a kol., *Akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, s. 833–851.
- Zikánová Š., Poláková L., Jínová P., Nedoluzhko A., Rysová M., Mírovský J., Hajičová E., 2015, *Zachycení výstavby textu v Pražském závislostním korpusu*, „Slovo a slovesnost“ 76, s. 163–197.